

Našel te bom /

Mama vrana

Peter Wawerzinek

Mislil sem, da bom ubežal začaranemu krogu spomina, če se bom razdal pisanju. Toda ob pisanju sem v spomin zabredel globlje, kot bi si želel.

SNEG JE PRVA stvar, ki se je spominjam. Snežen okrog leži ves svet, prav nič me ne raduje, samó sred polja je drevo, davno tega se osuje. V tihi noči veter sam deblino mu pretrese, potlej pa boža mu vrhove vej in kakor v snu šepeče. Mehko pada sneg na naselje. Potem se sneženje okrepi. V moji glavi je tolikokrat zima. Sneži tako pogosto, občutek imam, da je v letih, ko sem bival v sirotišnici, venomer snežilo, da je bila ves čas zima, polarni mraz. Vidim se zavitega v debela oblačila. Pod nosom ivje in smrkelj. Sem večni otrok zime med otroci zime, ko vsak dan delamo snežaka. Novembra je to. Sedim v prostornem avtomobilu, črni limuzini. Štiri leta imam in sedim v ogromnem avtomobilu. Pokrajino, ki jo imam v spominu, je pobelil sneg. Voznik je le temen obris. Prvi dan mojega življenja, ki se ga spomnim, je dan, ko pada sneg. Dan v temni sivini, ki se zjutraj naredi z rdečkastim svitom in daje upanje, da bo lep. Zatemnjen, oblačen dan, ki se zaleze za goste oblake in se čez dan ne prikaže kot dan in ki naredi prostor snegu, ki pleše v vrtincih s sivega neba kot prah, kot bi ga iztepli iz stare konjske volnene odeje. Tako kot zajec pri teku po polju ne more ubežati ježema, sneg meni kliče: sem že tu, sem že tu. Aj, trda zima, kako si strupena, si log zeleni ogolela, si rožcam cvetke uzela, so pisane rožce koj ovenele, zleteli so slavci drugam, zleteli so, nam bodo še peli kedaj?

Pretekli teden je v Schwerinu umrla petletna Lea-Sophie. Starša sta pustila, da je umrla od lakote. En teden pred njeno smrtjo pristojni socialni delavec ni dovolj vztrajal pri tem, da bi otroka obiskal. Zoper lokalni Center za socialno delo je bila vložena ovadba zaradi suma opustitve uradne dolžnosti.

SEM NA POTI v sirotišnico. Ne vem, kje se pot končuje, ne vem, kaj me čaka, ko se bo vožnja končala. Sedim v limuzini. Rano jutro. Pokrajina je zavita v meglo. Njivski kamni v zimskem počitku v megli postanejo prosojni. V megli je vse v naravi kot položeno v kristalno skledo. V megli to, kar je láhko, postane težje od mase, ki jo planet zmore vreči v posodo na tehtnici vesolja. To, česar ne opazimo takoj, lahko šele v megleni zastrtosti globoko doživimo.

Veliki, nemi njivski kamen, ki neopazen leži ob robu poti in ki ga ob običajnih dnevih prezremo, pogledajte ga vendar pozorneje, zdaj v megli bolj budno izstopa, je bolj dostojanstven. V megli svet si odpočije, še v snu so gaji, senožeti: Brž ko pajčolan stopi se, oko ti nebes modri pristen vidi, pridušeni svet pa v sili te jeseni čuti v hladnem zlatu odmezeti. Življenje je megla in megla je življenje. Nazaj in naprej prebrani besedi Meglaživljenje in Življenjemegla naj bosta z zlatimi črkami zapisani na mojem nagrobniku. Čutim, obdan sem z meglo, ki mi je naklonjena.

POLJE JE razprostrto kot spalna srajca. Občutek imam, da slišim krik vrane. Od takrat vrane obožujem. Od tega prvega dne, ki se mi vtiskuje v zavest, ohranim nedeljivo spoštovanje do vran in meglic. Govorim o megli in vranah, kadar je govora o lahkotnosti in gravitaciji, o izginjanju reči v megli. Kar je misterioznega, se v megli osvobodi notranje skrivnostnosti, ni nobene vsakdanjosti več. Najlepše pa je, ko v megli krakajo vrane, ki jih ni videti in ki v megli nikoli nikogar ne kličejo. Videl sem sive vrane, v nemškem jeziku se reče meglene vrane. Meglene vrane bodo torej do konca življenja ptice moje usode. Spremljale me bodo skozi življenje. Megla me oplaja, megla me je spočela. Meglice so plodnik, v katerem sem se razvil. Vem, da je megla skrivaj moj oče, o katerem nihče nič ne ve. Vem, da je megla moja deponirana mati, ki je pozabila, kdo sem. Otrok, ki je prilezel iz megle, ne iz materinega porodnega kanala. Državljan zemlje.

Marca letos je v kraju Bromskirchen v deželi Hessen prišlo na dan, da je sestradana umrla štirinajstmesečna Jacqueline. Deklica je tehtala samo šest kilogramov, pol manj kot drugi otroci njene starosti. Več mesecev ni videla zdravnika.

POZNA JESEN JE. September. Oktober. November. Lahko bi bil tudi januar, februar, junij, julij, avgust. Samo v mojem spominu tako materinsko toplo sneži. Piše se leto 1954. Rodil sem se. Vojne je bilo konec pred devetimi leti. Vojne ni nikoli konec, pravi razum. Ruševine so v veliki meri že odstranili. Za vasjo, za mestom, za metropolami, kjer so lahko izgrebli kotanje, povsod tam ležijo kupi ruševin. Kupi, ki so del podobe pokrajine. Kot vse vojne, ki se ves čas dogajajo po svetu, že vse odkar sem zašel v ta svet. Varšavski pakt. Narodna ljudska armada. Trebuh moje matere, razdeljen na vojaške enote, jaz pa v eni od kasarn. Poklicna želja: miličnik. V trebuhu Sovjetske zveze, ki moji materi zagotovi daljnosežne pravice do suverenosti. Mati me je zapustila v smeri proti Zahodu, ostal sem v sirotišnici za dojenčke, tik pred dvajsetim plenumom Komunistične partije Sovjetske zveze.

Avtomobilu se reče Čajka, kot galeb. Ima štiri ali pet vrat. Ne vem več točno. Pod pokrovom okrog dvesto konjskih moči, se ponosno diči šofer vozila. Največja hitrost sto šestdeset kilometrov na uro in preizkusil jih je na pristajalni stezi. To pa je občutek, reče voznik motornega vozila in poljubi ogledalo, da glasno zacmoka. Najraje bi me vozil po vsej državi, se dvignil gor, v zrak, zmotil vrhove tihe, pokazal vranam pilotski marš: naravnost k soncu letim, strumno se k nebu dvigam in za vrvež pod mano se z vsem spoštovanjem ne brigam. Heja hejo.

Vprašanje: Ali je res, da je delavec v Stahanovu, Ivan Ivanovič Ivanov, na veliki paradi v Moskvi zadel avtomobil luksuznega razreda, galeb? Odgovor: Načeloma da, a ni šlo za delavca v Stahanovu, Ivana Ivanoviča Ivanova, temveč alkoholika Pjotra Pjetroviča Petruškina, in ni zadel avtomobila luksuznega razreda galeb, temveč je ukradel kolo.

Iz sneženja razberem, kako sneg ploska ob šipe. Novembrski sneg, novembrski sneg, se veseli otrok, ki pri svojih štirih letih noče govoriti, je vase zaprt in vse razume, sliši vsako besedico in nekaj dobro ve, da namreč tudi radovedni sneg vse posluša, otrok, ki molči vase, otrok brez očeta in matere, sirota, hoče videti in prisrčno pozdraviti.

Sneg pada v notranjost avtomobila limuzine mojega otroštva. Sneg pada znotraj in zunaj. Moje življenje ne pozna drugega letnega časa, samo zimo. Čez leto potem prihaja čas pred zimo, zima, čas po zimi. Leta stojijo v vrsti kot snežaki, oblečena samo v naluknjane lonce na glavah in s korenčki na mestu, kjer so drugače v obrazih nosovi. In večno se me drži megla, povsod okrog mene je megla. Leta megle in snega. Dnevi snega in megle mi dajejo rast. Ob blodnjah v glavi se postavim pokonci. Šoferji mi nikdar niso odpirali vrat limuzine. Mnogo vrat je prišleku ostalo zaprtih, otroku prepovedanih. Vidim, kako me nekdo prime za roko, nekje v kotih bolj zadaj; v prostorih brez blišča. Vsakdan in ritem. Zberite se in se primite za roke. Prikorakajte, odkorakajte, stojte, stopicajte na mestu, na levo, na desno, tri korake naprej, dva vstran, spustite zdaj roke, z obema rokama se primite za naslon stola, nehati govoriti, ne smejte se, mirno pojdite k stolu, ne divjajte, sedite na stol, glejte naprej, glejte v svoj krožnik, žlico uporabite in jesti začnite šele, ko vam rečemo. Vse na krožniku pridno pojejte. Ostanite na stoli, dokler še zadnji ne poje. Izrecite zahvalo. Postrojite se, razidite se, pojdite v sobe, do konca posteljite posteljo, na ukaz zaspate, ko se prebudite, pojdite na stranišče. Ne stojte vsi naenkrat ob umivalniku. Zdaj stopite nazaj in počesite si lase. Čez tri minute bodite na hodniku.

Ker bi rad vedel, kako je bilo z mano, prehodim hermetične ovire v zavarovane strukture, da lahko zatrdno občutim te spomine, da se lahko dokopljem do potrditve, grem tja, kjer na stenah ni niti trohice pozlate in kjer primanjkuje topline, kjer ni topline in tudi sicer nobene

svobode za osebno rast, dolga desetletja vse do danes. Ostaneš pred durmi spomina, pred zaprtimi vrati, pred portali nemožnosti, ker je bil vsakdan utečen in predpisan. Nekako si deloval, ob napovedanih prostočasnih urah v skupini opravljal ročna dela in tako dolgo je bil tvoj dom pisemska ovojnica z gladkim pečatnim voskom. Tako dolgo se ti ni zahotelo zapora. Spominjati se časa pomeni, da se znajdeš na tlakovcih molčečnosti, ki prebrodijo dolga leta osamitve in ki s pisanjem končno odpirajo neprebolele portale, duri, pregrade in vrata, pomeni vstopiti v pravo istovetnost. Vstopi v katedralo, skozi prekrasen portal, vstopi, vsak dan norosti, vstopi v teh tvojih prašnih šolnih, o vstopi, da si za nekaj minut odpočiješ, vstopi v katedralo, osebnica mala, vstopi, tu te objame tišina, tu se zenice širijo, postajajo ogromne in zažarijo v barvah oken. Širijo se prsni koši, tukaj se diha veličina, veličina. In zbor je, ki poje: katedrala je delo ljudi, a, a, korake so hoje učili, veličino človeka častili.

Celestine težko prenaša sejme domače obrti. Ko je bila dvanajstletna Berlinčanka pred nekaj meseci v gradbeni trgovini, je na dolgih policah opazila srebrn lepilni trak – in je morala takoj oditi iz trgovine. Lepilni trak jo je spomnil na mučenje, ki ga je nekoč komaj preživela.

Ker je bila glasen otrok, sta ji starša za nekaj tednov, morda tudi dlje, s takšnim trakom prelepila usta. Pustila sta ji samo majhno luknjico, da je lahko dihala.

RAZUM OBSOJA podobo, da so me pripeljali v velikem luksuznem avtomobilu, kot umislek. Trinajst let po drugi svetovni vojni nobenega štiriletnega varovanca niso vozili z luksuznimi častmi iz sirotišnice za malčke v drugo za predšolske otroke. Jaz pa si umisleka nočem izbiti iz glave. Nočem sprejeti podobe, da bi me, molčečo siroto, v sirotišnico pripeljali na ropotajočem motorju, kjer bi sedel za nekim moškim v usnjenem plašču. Niso me cijazili na nobenem motorju. Peljal sem se v limuzini. Jaz sem sirota. Limuzina namesto motornega kolesa. Spomin naslika novo sliko čez staro. Trmasto se upiram razumu. Trmasto vztrajam pri tem, da je bil kabriolet, limuzina s šestimi ali trinajstimi vrati pod, na primer, samodejno zložljivo streho, ki si jo lahko zapiral in odpiral, kolikor si hotel, četudi v povezavi z galebom sovjetske izdelave ni znanega nič o pomičnih strehah. Kadar koli začutim željo po tem, stojim na zadnjih sedežih. Kadar hočem, potisnem streho naprej ali nazaj, da moj dragi sneg najde pot do mene in pada v kosmih in na zadnjih sedežih skupaj počneva vragolije. S spomini nastopim zoper vsak najmanjši ugovor notranjega razuma. Predstava, kot si želim, da bi bilo, mi kot štiriletnemu fantku na začetku poti spomina pomaga, da zoper razum sedem v namišljeno limuzino. Nočem, da bi me naložili v zbirni prevoz, da bi bil rešilec ali tovornjak za prevoz živali, nočem, da me v sirotišnico cijazijo v navadnem medkrajevnem avtobusu.

ČE RODNI MATERI kaj dolgujem, potem je to moj globok občutek za sneg. Rad rečem senzibilnost za sneg. Je mati živela, štiri dece je imela, pomlad in poletje, jesen inu zimo. Pomladi so rože, poleti otava, jeseni je grozdje, pozimi snežava. Sedim ob oknu in gledam na vrt moje prve sirotišnice, kjer iz oblakov že nekaj dni suje sneg, kjer na vrtu leži sneg v plasteh in majhni ptički v snegu ne najdejo hrane in se zbirajo okrog ptičnice in jejo sončnična semena v loncih z lojem. Loj sem pod budnim očesom kuharice po imenu gospa Blume sam razpustil in nalil v cvetlični lonček in nasul vanj semenca sončnic.

Za pisalno mizo nad pisarijo se razblinijo moje sanje o limuzini, kot morajo vse lepe sanje o lepšem življenju resnice z odlogom razbliniti, po vsej naši zemeljski krogli, ne glede na to, kolikokrat in kako trdno jih ljudje v svojem brezupu sanjajo. Potem prispem. Pred sirotišnico, ki jo doživljam kot oder, me dostavijo kot blago. Naj se v svoja začetna leta vživim s te ali one strani, zmeraj sneži in opeke opečnate stavbe so rdeče kot kri.

ZASTOR SE ODPRE proti majhnemu odru, na katerem začne snežiti. Zavit je v krvavo rdeče svetleče blago. Kot da bi gledal v razparan materin trebuh, materino votlino. Moški v usnjenem plašču pripelje pred oder. Iz za odra slišim zvok njegovega vozila. Ta zvok se je po desetletjih počasi spremenil iz brnenja motorja v brnenje limuzine. Silaki, odrski delavci pred pročelje hiše potisnejo tri kamnite stopnice in na njih tri ženske v belem. Nastopi mogočen moški v usnjenem plašču, do meč v težkem usnju, vleče za sabo tega majhnega fantka, starega štiri leta, mene. Moški v usnjenem plašču me pripelje pred dom, pred katerim spet tako radoveden in presunjen stojim triintrideset let pozneje, le nekaj mesecev po padcu zidu v Berlinu. Moški v usnjenem plašču, prava gora, čigar glave na vrhu ne vidim, pa naj se še tako trudim in stegujem vrat, me drži za roko. Vleče me za seboj, vlačí me in niti ne pritisne na zvonec. Vrata se mu odprejo, še preden stopiva na prvo stopnico.

Moški v usnju ženskam vošči lep dan. Nočem gledati. Tiščim se za moškega v usnjenem plašču, ki izvleče etui s tobakom in papirčki in si skrbno zvije cigareto. Zvita cigareta v njegovi roki je snežno bela. Snežno belo žari med njegovimi prsti, ko gestikulira. Vse to vidim in ne vidim, čeprav skoraj ničesar od vsega skupaj ne vidim. Jožefov mesec marec, reče moški in svoje besede pospremi z izpihanim dimom. Dim, ki se v živahnem toku zvrtničen dviguje nad moškim brez glave in ki nad grbo ramen izgubi trdnost in izpuhti v megleni dan. Gregor lastovko priklíče. Benedikt kotiček v hiši ji poišče. Na Jerneja pa že spet odide. Stari vremenski pregovori, reče moški s cigareto, da je devetnajstega v mesecu treba stopiti na plano in pogledati, kakšno je nebo. Če je jasno, bo vse leto krasno.

Zajetna gospa prikima: Če vi tako pravite. Vi se nikdar ne motite. Moški puha in govori in puha. Cigareta se dimi in dimi. Vzgojiteljice se ljubeznivo smehljajo. Sprejele bi rade otroka tega dne. Tamauga limlna mm tuki, reče moški v usnjenem plašču in zamahne nazaj v prazno, ker se izmaknem njegovemu poskusu, da bi me prijel, izognem se lopatasti roki. Ne morem kar izpuhteti v zrak. Ne uspe mi, da bi smuknil v plašč, ki ga čutim, kot bi bil ulit iz trde, trmoglave snovi. Ne odprem ga niti za špranjo. Nikamor se ne morem skriti.

Nič ne bo s skrivanjem. Pokaž se, kak biserček si. Z natančnim prijemom moža, ki zgrabi za škrge trsko, ki se premetava, me moški v plašču pri drugem poskusu nenadejano ujame in privleče predse ter ulov predstavi začudenim vzgojiteljicam, ki se primejo za lica in kot iz enega grla vzkliknejo: Saj ni mogoče, a tale, pa ja ne tale. Moškega s cigareto odslovijo takoj, ko je mogoče. Otroka peljejo v njegovo novo kraljestvu. Dom je prijetnega vonja. To otrok začuti že prvi hip. Suhcen sem. Neverjetno zaostal, me zmerja ravnateljica sirotišnice. Zaostal sem, misli fantek, ki sem jaz.

Novico, da so v sirotišnico prinesli zaostalega otroka, o prišleku raznese osebje, ki se znajde v središču neprikritega zanimanja: Po mojem pa glava ne paše prav k vsemu drugemu. O bog, pogledjte no te noge. Kako tenke rokce ima. Jaz pa mislim, da ima lepa ušeska. Glejte! Kaj šele rebra. Vzgojiteljice z nagnjenimi glavami stojijo okrog mene. S svojimi nagnjenimi glavami me od nog do glave premerjajo. Dvignejo me. Kako lahek je. Kot peresce; sploh ga ne čutiš, ko ga dvigneš v naročje.

Glava na mojem vratu je veliko prevelika. Telo je v primerjavi z glavo vretenasto zakrnelo suho kot trlica. Pravijo mi pajek. Ker imam tako tenke roke in noge, mi pravijo suha južina in bogomolka. Postavijo me v kad in zdrgnejo s trdo krtačo. Pihajo mi v uhlje. Postrizajo mi lase in nohte. Potem pride zdravnik. Ljubeče me božajo po laseh. Hočejo mi pregnati strah pred zdravnikom, ki ima na sebi snežno belo haljo nedolžnosti. Drugi otroci tulijo, da mora zdravnik haljo sleči. Meni pa bela halja ne zbuja strahu: Očitno si belih halj vajen?

Primejo me za desno zapestje. Rečejo besedo mama. Otipajo moj srčni utrip. Ko izrečejo besedo mama, se utrip ne vznemiri, ostane enak. Beseda mama ni pojem, ki bi me vznemiril. Beseda mi leti skozi glavo kot puščica skozi prazno halo. Z besedami travnik, plaža, žoga, hiša znam kaj početi. Travnik je igra in žužnjanje čebel in kosilo na prostem.

Seznam potrebnih popravil je dolg. Nag stojim pred zdravnikom. Reče mi, da naj močno zadiham in zadržim zrak v pljučih. Pretipa me od vratnih vretenc po hrbtenici do zadnje plati in z ravnimi prsti po notranji strani stegen. Pogleda mi meča in gležnje, pritisne mi na trebuh, se skuša s konicami prstov prebiti za rebra, mi s prstnimi blazinicami pritisne v jamice ključnic. Razkrečiti moram prste na nogah. Obračajo mi glavo, raztezajo vrat, stojim ravno,

stojim krivo, slišim, kako mi pokajo sklepi, teh procedur sem že vajen, ne tarnam in storim, kar se mi reče, gledam mimo zdravnika in si zviška ogledujem bluze, broške, prste, dlani, krila, pasove, gube, boke, nogavice, konice las in čevljev. Ali to boli? Odkimam. Pa to? Odkimam. Pa to? Na vsa vprašanja odkimam. Vidim zdravnikov zaskrbljeni pogled, vidim, kako se naenkrat obrne stran. Tiho govori. Vzgojiteljice me opazujejo, pogledajo zdravnika, potem pa vse naenkrat prikimajo. Ena se usekne v robček in odide. Zdravnik se z njimi pogovori o svojih ugotovitvah in naroči, kako ravnati. Trajalo bo tri leta, pravi. Čas hitro mine. Preden smem v dom za šolske otroke, je treba iz zaostalega otroka narediti nezaostalega. Pridruži se še ravnateljica: Govoriš pa ne rad? No, prav. Z nikomer? Jaz sem Bani. Lahko me kličeš Bani. Si raje kar tiho? Saj je včasih bolje, če smo tiho. Riba tam v akvariju, prisluhni, tudi ne govori prav dosti.

Govorila in govorna orodja so deli telesa, ki se uporabljajo za tvorjenje jezika. Nos. Ustno nebo. Jezik. Žrelo (pharynx). Poklopec grla (epiglottis). Grlo (larynx) z glasovnimi gubami ali glasilkami. Sapnik (trachea). Pljuča in trebušna prepona. V človeškem telesu je pomembno, kako so razvrščena. Če bi pasje grlo zavzelo položaj kot pri človeku, bi pes lahko proizvajal podobne zvoke. Zvoki so zvočni valovi. Pri proizvajanju zvočnih valov pljuča poženejo zračni tok. Zvoki nastajajo tako, da se zrak iz pljuč skozi grlo potisne v zgornje dihalne poti (usta, nos, žrelo). Pravimo, da je tak zračni tok izdišen. Izdišni zračni tok zavibrira. Tresljaji se tvorijo v grlu. Hrustanec usmerja tresljaje glasilk. Prazen prostor med glasilkama imenujemo glasilna raza (glottis). Glasilke in glasilna raza sodelujejo pri tvorjenju glasov, višini zvokov in glasnosti. Zveneči glasovi, samoglasniki in zveneči soglasniki kot [m], [b] in [d] nastanejo, kadar je glasilna raza priprta in se glasilke zatresejo. Razen soglasnikov [n], [m] in [ŋ] so vsi soglasniki in samoglasniki v nemškem jeziku ustni glasovi. Mehko nebo se zniža. Zrak uhaja skozi usta in nos. Tako tvorimo nosne samoglasnike. Mehko nebo se zniža. Usta so zaprta. Zrak prihaja skozi nos. Tako se tvorita nosnika [n] in [m]. Če sta ustnici skupaj, lahko uravnavamo [m] in [p]. Če sta ustnici široko razprti, se tvorita [u] in [o] kot v besedah ura in orel. Spodnja čeljust vodi ustnici. Jezik je gibljiv organ pri tvorbi glasov. Lahko ga potisnemo naprej in pritisnemo navzgor, pri tvorbi glasu [i] je jezik stlačen nazaj, za [u] rahlo dvignjen in kadar hočemo reči [a], potisnemo jezik nazaj in navzdol. Značilen pokazatelj zadovoljstva pri dojenčkih je bebljanje. Otrok beblja brez posebnega razloga, ko se igra. Stalno ponavljanje posamičnih zlogov in svobodna modulacija ustvarita čudovite samogovore v bebljanju, ki vplivajo na govorila ter jih trenirajo in pilijo. Otrok je samouk za govor.

Prevedla Urška P. Černe